

Basisbegrippen van de taalwetenschap: Taalverandering en taalcontact

Marc van Oostendorp

M.van.Oostendorp@umail.LeidenUniv.NL

Universiteit Leiden

6 december 2004

Taalverandering en taalcontact

Historische taalkunde

- De studie van taalverandering
- Wetenschap en taalverandering
- Modellen van taalverandering
- De comparatieve methode
- Stervende talen

Taalcontact

- Pidgins en creooltalen
- Sranan Tongo
- Ontleningen

Taalverandering en taalcontact

Historische taalkunde

De studie van taalverandering

Wetenschap en taalverandering

Modellen van taalverandering

De comparatieve methode

Stervende talen

Taalcontact

Pidgins en creooltalen

Sranan Tongo

Ontleningen

Deelonderwerpen

- ▶ **Taalverandering: wat zijn de factoren die bepalen dat talen veranderen? En hoe gaat die verandering in zijn werk?**
- ▶ Taalcontact: Wat gebeurt er als sprekers van de ene taal min of meer intensief omgaan met sprekers van een andere taal?
- ▶ ...

Deelonderwerpen

- ▶ **Taalverandering:** wat zijn de factoren die bepalen dat talen veranderen? En hoe gaat die verandering in zijn werk?
- ▶ **Taalcontact:** Wat gebeurt er als sprekers van de ene taal min of meer intensief omgaan met sprekers van een andere taal?
- ▶ ...

Deelonderwerpen

- ▶ Taalverandering: wat zijn de factoren die bepalen dat talen veranderen? En hoe gaat die verandering in zijn werk?
- ▶ Taalcontact: Wat gebeurt er als sprekers van de ene taal min of meer intensief omgaan met sprekers van een andere taal?
- ▶ ...

Taalverandering en taalcontact

Historische taalkunde

De studie van taalverandering

Wetenschap en taalverandering

Modellen van taalverandering

De comparatieve methode

Stervende talen

Taalcontact

Pidgins en creooltalen

Sranan Tongo

Ontleningen

Straatsburgse Sermoenen

- ▶ Latijn: Per Dei amorem et per christiani populi et nostram commumem salutem, . . .
- ▶ Roman (oorspronkelijk): Pro deo amur et pro christian poblo et nostro commun saluament . . .
- ▶ Oudfrans: Por dieu amor et por del crestiien poeple et nostre comun salvement, . . .
- ▶ Middelfrans: Pour l'amour Dieu et pour le sauvement du chrestien peuple et le nostre commun . . .
- ▶ Modern Frans: Pour l'amour de Dieu et pour le salut commun du peuple chrétien et le notre

Straatsburgse Sermoenen

- ▶ Latijn: Per Dei amorem et per christiani populi et nostram commumem salutem, ...
- ▶ Roman (oorspronkelijk): Pro deo amur et pro christian poblo et nostro commun saluament ...
- ▶ Oudfrans: Por dieu amor et por del crestiien poeple et nostre comun salvement, ...
- ▶ Middelfrans: Pour l'amour Dieu et pour le sauvement du chrestien peuple et le nostre commun ...
- ▶ Modern Frans: Pour l'amour de Dieu et pour le salut commun du peuple chrétien et le notre

Straatsburgse Sermoenen

- ▶ Latijn: Per Dei amorem et per christiani populi et nostram commumem salutem, ...
- ▶ Roman (oorspronkelijk): Pro deo amur et pro christian poblo et nostro commun saluament ...
- ▶ Oudfrans: Por dieu amor et por del crestiien poeple et nostre comun salvement, ...
- ▶ Middelfrans: Pour l'amour Dieu et pour le sauvement du chrestien peuple et le nostre commun ...
- ▶ Modern Frans: Pour l'amour de Dieu et pour le salut commun du peuple chrétien et le notre

Straatsburgse Sermoenen

- ▶ Latijn: Per Dei amorem et per christiani populi et nostram commumem salutem, ...
- ▶ Roman (oorspronkelijk): Pro deo amur et pro christian poblo et nostro commun saluament ...
- ▶ Oudfrans: Por dieu amor et por del crestiien poeple et nostre comun salvement, ...
- ▶ Middelfrans: Pour l'amour Dieu et pour le sauvement du chrestien peuple et le nostre commun ...
- ▶ Modern Frans: Pour l'amour de Dieu et pour le salut commun du peuple chrétien et le notre

Straatsburgse Sermoenen

- ▶ Latijn: Per Dei amorem et per christiani populi et nostram commumem salutem, ...
- ▶ Roman (oorspronkelijk): Pro deo amur et pro christian poblo et nostro commun saluament ...
- ▶ Oudfrans: Por dieu amor et por del crestiien poeple et nostre comun salvement, ...
- ▶ Middelfrans: Pour l'amour Dieu et pour le sauvement du chrestien peuple et le nostre commun ...
- ▶ Modern Frans: Pour l'amour de Dieu et pour le salut commun du peuple chrétien et le notre

Taalverandering is universeel

- ▶ Elke taal lijkt altijd op alle niveaus (zij het niet altijd even snel) verandering aan taalverandering
- ▶ Vrijwel alle Europese talen kennen één oorsprong: Proto-Indo-Europees
 - ▶ Uitzonderingen: Baskisch, Fins, Hongaars, ...
- ▶ Historische taalkunde is een van de oudste taalkundige disciplines

Taalverandering is universeel

- ▶ Elke taal lijkt altijd op alle niveaus (zij het niet altijd even snel) verandering aan taalverandering
- ▶ Vrijwel alle Europese talen kennen één oorsprong: Proto-Indo-Europees
 - ▶ Uitzonderingen: Baskisch, Fins, Hongaars, ...
- ▶ Historische taalkunde is een van de oudste taalkundige disciplines

Taalverandering is universeel

- ▶ Elke taal lijkt altijd op alle niveaus (zij het niet altijd even snel) verandering aan taalverandering
- ▶ Vrijwel alle Europese talen kennen één oorsprong: Proto-Indo-Europees
 - ▶ Uitzonderingen: Baskisch, Fins, Hongaars, ...
- ▶ Historische taalkunde is een van de oudste taalkundige disciplines

Taalverandering is universeel

- ▶ Elke taal lijkt altijd op alle niveaus (zij het niet altijd even snel) verandering aan taalverandering
- ▶ Vrijwel alle Europese talen kennen één oorsprong: Proto-Indo-Europees
 - ▶ Uitzonderingen: Baskisch, Fins, Hongaars, ...
- ▶ Historische taalkunde is een van de oudste taalkundige disciplines

Taalverandering en wetenschap

- ▶ **Veel mensen hanteren (onbewust) het 'Golden Age Principle'**
 - ▶ At some stage in the past, language was in a state of perfection
 - ▶ Taalkundig gezien zijn er echter weinig redenen om te menen dat dit een daadwerkelijk geldig principe is.
 - ▶ Op zich is het interessant dat taalverandering voor veel mensen een bron van ergernis is
 - ▶ Voorbeeld: 'hun hebben'

Taalverandering en wetenschap

- ▶ Veel mensen hanteren (onbewust) het 'Golden Age Principle'
 - ▶ At some stage in the past, language was in a state of perfection
- ▶ Taalkundig gezien zijn er echter weinig redenen om te menen dat dit een daadwerkelijk geldig principe is.
- ▶ Op zich is het interessant dat taalverandering voor veel mensen een bron van ergernis is
 - ▶ Voorbeeld: 'hun hebben'

Taalverandering en wetenschap

- ▶ Veel mensen hanteren (onbewust) het 'Golden Age Principle'
 - ▶ At some stage in the past, language was in a state of perfection
- ▶ Taalkundig gezien zijn er echter weinig redenen om te menen dat dit een daadwerkelijk geldig principe is.
- ▶ Op zich is het interessant dat taalverandering voor veel mensen een bron van ergernis is
 - ▶ Voorbeeld: 'hun hebben'

Taalverandering en wetenschap

- ▶ Veel mensen hanteren (onbewust) het 'Golden Age Principle'
 - ▶ At some stage in the past, language was in a state of perfection
- ▶ Taalkundig gezien zijn er echter weinig redenen om te menen dat dit een daadwerkelijk geldig principe is.
- ▶ Op zich is het interessant dat taalverandering voor veel mensen een bron van ergernis is
 - ▶ Voorbeeld: 'hun hebben'

Taalverandering en wetenschap

- ▶ Veel mensen hanteren (onbewust) het 'Golden Age Principle'
 - ▶ At some stage in the past, language was in a state of perfection
- ▶ Taalkundig gezien zijn er echter weinig redenen om te menen dat dit een daadwerkelijk geldig principe is.
- ▶ Op zich is het interessant dat taalverandering voor veel mensen een bron van ergernis is
 - ▶ Voorbeeld: 'hun hebben'

Verloedering

Taalverandering en taalcontact

Historische taalkunde

De studie van taalverandering
Wetenschap en taalverandering
Modellen van taalverandering
De comparatieve methode
Stervende talen

Taalcontact

Pidgins en creooltalen
Sranan Tongo
Ontleningen

Boommmodel

- ▶ De ontdekking van het Proto-Indo-Europees behoort tot de meest glorieuze van de taalwetenschap
- ▶ In de 18e eeuw verklaarde William Jones zo de verwantschap tussen Grieks, Latijn en Sanskriet
- ▶ In de 19e werd de **comparatieve methode** verfijnd:
 - ▶ Regelmaticheidshypothese: klankverandering verloopt regelmatig en transparant
 - ▶ Verwantschapshypothese: Fonologische overeenkomst tussen talen houdt verband met genetische verwantschap

Problemen met genetische bomen

Het boommodel kan leiden tot enkele misverstanden:

- ▶ talen worden gezien als monolithische eenheden zonder interne variatie
- ▶ overgang van moedertaal naar dochter wordt gezien als abrupt
- ▶ houdt geen rekening met taalcontact

Wellentheorie

De 'Wellentheorie' (Schmidt 1872) vult het boommodel aan:

- ▶ Als je een steen in de vijver gooit, spreiden de golfjes zich rondom dat punt
- ▶ Zo werkt taalverandering ook

Taalverandering en taalcontact

Historische taalkunde

De studie van taalverandering
Wetenschap en taalverandering
Modellen van taalverandering
De comparatieve methode
Stervende talen

Taalcontact

Pidgins en creooltalen
Sranan Tongo
Ontleningen

Taalvergelijking: Germaans

ndl	vader	vallen	huis	bruin
du	Vater	fallen	Haus	bruin
eng	father	fall	house	brown
fr	-	falle	hûs	brún
zw	fader	falla	hus	brun
de	fader	falde	hus	brun
no	far	falle	hus	brun
ijsl	faðir	fjórir	hús	brúnn

Taalvergelijking: Indo-Europees

PIE	*pəte:r	*ma:te:r
Oud-Engels	faðr	ma:ðr
Grieks	patɛ:r	ma:te:r
Latijn	pater	ma:te:r
Oudkerkslavisch	-	mati
Oudiers	aθir	ma:θir
Sanskriet	pitar	ma:tər

Taalfamilies

The World's Language Families

Afro-Asiatic	Caucasian	Japanese	Nilo-Saharan
Altaic	Dravidian	Khoisan	Paleosiberian
Amerind	Eskimo-Aleut	Korean	Sino-Tibetan
Australian-Aboriginal	Indo-European	Na-Dene	Tai
Austronesian	Indo-Pacific	Niger-Congo	Uralic

Taalverandering en taalcontact

Historische taalkunde

- De studie van taalverandering
- Wetenschap en taalverandering
- Modellen van taalverandering
- De comparatieve methode
- Stervende talen**

Taalcontact

- Pidgins en creooltalen
- Sranan Tongo
- Ontleningen

Taaldood

- ▶ Op dit moment worden er naar schatting vijf- tot zesduizend verschillende talen gesproken
- ▶ Volgens sommigen zal daarvan over honderd jaar negentig procent uitgestorven zijn

Taaldood

- ▶ Op dit moment worden er naar schatting vijf- tot zesduizend verschillende talen gesproken
- ▶ Volgens sommigen zal daarvan over honderd jaar negentig procent uitgestorven zijn

Taaldood: pro en contra

- ▶ **Het sterven van talen is geen probleem:**
 - ▶ De sprekers kiezen er zelf voor
 - ▶ Er blijft nog een grote rijkdom aan variatie over
- ▶ Het sterven van talen is wel een probleem:
 - ▶ Elke taal is uniek en draagt bij aan het cultureel erfgoed van de mensheid
 - ▶ In de woordenschat van talen, en in de verhalen, zit veel wijsheid verborgen
 - ▶ De keuze voor een dominante taal is lang niet altijd écht 'vrijwillig'

Taaldood: pro en contra

- ▶ **Het sterven van talen is geen probleem:**
 - ▶ De sprekers kiezen er zelf voor
 - ▶ Er blijft nog een grote rijkdom aan variatie over
- ▶ Het sterven van talen is wel een probleem:
 - ▶ Elke taal is uniek en draagt bij aan het cultureel erfgoed van de mensheid
 - ▶ In de woordenschat van talen, en in de verhalen, zit veel wijsheid verborgen
 - ▶ De keuze voor een dominante taal is lang niet altijd écht 'vrijwillig'

Taaldood: pro en contra

- ▶ Het sterven van talen is geen probleem:
 - ▶ De sprekers kiezen er zelf voor
 - ▶ Er blijft nog een grote rijkdom aan variatie over
- ▶ Het sterven van talen is wel een probleem:
 - ▶ Elke taal is uniek en draagt bij aan het cultureel erfgoed van de mensheid
 - ▶ In de woordenschat van talen, en in de verhalen, zit veel wijsheid verborgen
 - ▶ De keuze voor een dominante taal is lang niet altijd écht 'vrijwillig'

Taaldood: pro en contra

- ▶ Het sterven van talen is geen probleem:
 - ▶ De sprekers kiezen er zelf voor
 - ▶ Er blijft nog een grote rijkdom aan variatie over
- ▶ Het sterven van talen is wel een probleem:
 - ▶ Elke taal is uniek en draagt bij aan het cultureel erfgoed van de mensheid
 - ▶ In de woordenschat van talen, en in de verhalen, zit veel wijsheid verborgen
 - ▶ De keuze voor een dominante taal is lang niet altijd écht 'vrijwillig'

Taaldood: pro en contra

- ▶ Het sterven van talen is geen probleem:
 - ▶ De sprekers kiezen er zelf voor
 - ▶ Er blijft nog een grote rijkdom aan variatie over
- ▶ Het sterven van talen is wel een probleem:
 - ▶ Elke taal is uniek en draagt bij aan het cultureel erfgoed van de mensheid
 - ▶ In de woordenschat van talen, en in de verhalen, zit veel wijsheid verborgen
 - ▶ De keuze voor een dominante taal is lang niet altijd écht 'vrijwillig'

Taaldood: pro en contra

- ▶ Het sterven van talen is geen probleem:
 - ▶ De sprekers kiezen er zelf voor
 - ▶ Er blijft nog een grote rijkdom aan variatie over
- ▶ Het sterven van talen is wel een probleem:
 - ▶ Elke taal is uniek en draagt bij aan het cultureel erfgoed van de mensheid
 - ▶ In de woordenschat van talen, en in de verhalen, zit veel wijsheid verborgen
 - ▶ De keuze voor een dominante taal is lang niet altijd écht 'vrijwillig'

Taaldood: pro en contra

- ▶ Het sterven van talen is geen probleem:
 - ▶ De sprekers kiezen er zelf voor
 - ▶ Er blijft nog een grote rijkdom aan variatie over
- ▶ Het sterven van talen is wel een probleem:
 - ▶ Elke taal is uniek en draagt bij aan het cultureel erfgoed van de mensheid
 - ▶ In de woordenschat van talen, en in de verhalen, zit veel wijsheid verborgen
 - ▶ De keuze voor een dominante taal is lang niet altijd écht 'vrijwillig'

Taalverandering en taalcontact

Historische taalkunde

- De studie van taalverandering
- Wetenschap en taalverandering
- Modellen van taalverandering
- De comparatieve methode
- Stervende talen

Taalcontact

- Pidgins en creooltalen
- Sranan Tongo
- Ontleningen

Oplossingen voor taalproblemen

- ▶ De taal kiezen van een dominante groep
- ▶ Een neutrale taal kiezen
- ▶ Een pidgin
- ▶ ...

Oplossingen voor taalproblemen

- ▶ De taal kiezen van een dominante groep
- ▶ Een neutrale taal kiezen
- ▶ Een pidgin
- ▶ ...

Oplossingen voor taalproblemen

- ▶ De taal kiezen van een dominante groep
- ▶ Een neutrale taal kiezen
- ▶ Een pidgin
- ▶ ...

Oplossingen voor taalproblemen

- ▶ De taal kiezen van een dominante groep
- ▶ Een neutrale taal kiezen
- ▶ Een pidgin
- ▶ ...

Pidgins

- ▶ **Pidgins ontstaan als (volwassen) sprekers met elkaar communiceren zonder gemeenschappelijke taal**
- ▶ Woordenschat wordt ontleend aan dominante taal (superstratum)
- ▶ Veel grammatica doet denken aan onderliggende taal (substratum)

Pidgins

- ▶ Pidgins ontstaan als (volwassen) sprekers met elkaar communiceren zonder gemeenschappelijke taal
- ▶ Woordenschat wordt ontleend aan dominante taal (superstratum)
- ▶ Veel grammatica doet denken aan onderliggende taal (substratum)

Pidgins

- ▶ Pidgins ontstaan als (volwassen) sprekers met elkaar communiceren zonder gemeenschappelijke taal
- ▶ Woordenschat wordt ontleend aan dominante taal (superstratum)
- ▶ Veel grammatica doet denken aan onderliggende taal (substratum)

Engelse woorden, Kwaio-grammatica

Solomons Pidgin	Glosse
luk	'look'
luk-im	'see something'
hamar	'pound, hammer'
hamar-im	'pound, hammer something'

Engelse woorden, Kwaio-grammatica

- ▶ Mi no luk-**um** pikipiki bulong iu
- ▶ *I did not see-**it** your pig
- ▶ I did not see your pig
- ▶ *Mi no luk pikipiki bulong iu

Engelse woorden, Kwaio-grammatica

- ▶ Mi no luk-**um** pikipiki bulong iu
- ▶ *I did not see-**it** your pig
- ▶ I did not see your pig
- ▶ *Mi no luk pikipiki bulong iu

Engelse woorden, Kwaio-grammatica

- ▶ Mi no luk-**um** pikipiki bulong iu
- ▶ *I did not see-**it** your pig
- ▶ I did not see your pig
- ▶ *Mi no luk pikipiki bulong iu

Engelse woorden, Kwaio-grammatica

- ▶ Mi no luk-**um** pikipiki bulong iu
- ▶ *I did not see-**it** your pig
- ▶ I did not see your pig
- ▶ *Mi no luk pikipiki bulong iu

Kwaio woorden, Kwaio-grammatica

Kwaio	Glosse
aga	'kijk'
aga-si	'iets zien'
gumu	'hameren'
gumu-ri	'iets hameren'

Foreigner Talk

- ▶ Jij niet begrijpen
- ▶ You want-um firewater

Foreigner Talk

- ▶ Jij niet begrijpen
- ▶ You want-um firewater

Kenmerken van pidgins

- ▶ Vereenvoudigde lettergreepstructuur, weinig complexe klinkers en medeklinkers
- ▶ Minimale inflectie
- ▶ SVO-woordvolgorde, weinig inbedding
- ▶ Kleine woordenschat

Kenmerken van pidgins

- ▶ Vereenvoudigde lettergreepstructuur, weinig complexe klinkers en medeklinkers
- ▶ Minimale inflectie
- ▶ SVO-woordvolgorde, weinig inbedding
- ▶ Kleine woordenschat

Kenmerken van pidgins

- ▶ Vereenvoudigde lettergreepstructuur, weinig complexe klinkers en medeklinkers
- ▶ Minimale inflectie
- ▶ SVO-woordvolgorde, weinig inbedding
- ▶ Kleine woordenschat

Kenmerken van pidgins

- ▶ Vereenvoudigde lettergreepstructuur, weinig complexe klinkers en medeklinkers
- ▶ Minimale inflectie
- ▶ SVO-woordvolgorde, weinig inbedding
- ▶ Kleine woordenschat

Creooltalen

- ▶ Pidgins die door moedertaalsprekers geleerd worden
- ▶ maar niet elke creooltaal heeft een aantoonbare pidginfase gekend
- ▶ en bovendien kan het pidgin soms een aanzienlijke mate van voldragenheid kennen

Taalverandering en taalcontact

Historische taalkunde

- De studie van taalverandering
- Wetenschap en taalverandering
- Modellen van taalverandering
- De comparatieve methode
- Stervende talen

Taalcontact

- Pidgins en creooltalen
- Sranan Tongo**
- Ontleningen

Sranan Tongo

- ▶ **Belangrijke taal van (de creolen in) Suriname**
- ▶ Wortels gaan terug op de 17e eeuw: (Engelse) slavenhouders vestigden zich in Suriname
- ▶ ⇒ Superstratum: Engels
- ▶ Engelsen werden in 1667 verdreven door Nederlanders
- ▶ Veel slaven kwamen uit West-Afrika: Gbe, KiKongo

Sranan Tongo

- ▶ Belangrijke taal van (de creolen in) Suriname
- ▶ Wortels gaan terug op de 17e eeuw: (Engelse) slavenhouders vestigden zich in Suriname
- ▶ ⇒ Superstratum: Engels
- ▶ Engelsen werden in 1667 verdreven door Nederlanders
- ▶ Veel slaven kwamen uit West-Afrika: Gbe, KiKongo

Sranan Tongo

- ▶ Belangrijke taal van (de creolen in) Suriname
- ▶ Wortels gaan terug op de 17e eeuw: (Engelse) slavenhouders vestigden zich in Suriname
- ▶ ⇒ Superstratum: Engels
- ▶ Engelsen werden in 1667 verdreven door Nederlanders
- ▶ Veel slaven kwamen uit West-Afrika: Gbe, KiKongo

Sranan Tongo

- ▶ Belangrijke taal van (de creolen in) Suriname
- ▶ Wortels gaan terug op de 17e eeuw: (Engelse) slavenhouders vestigden zich in Suriname
- ▶ ⇒ Superstratum: Engels
- ▶ Engelsen werden in 1667 verdreven door Nederlanders
- ▶ Veel slaven kwamen uit West-Afrika: Gbe, KiKongo

Sranan Tongo

- ▶ Belangrijke taal van (de creolen in) Suriname
- ▶ Wortels gaan terug op de 17e eeuw: (Engelse) slavenhouders vestigden zich in Suriname
- ▶ ⇒ Superstratum: Engels
- ▶ Engelsen werden in 1667 verdreven door Nederlanders
- ▶ Veel slaven kwamen uit West-Afrika: Gbe, KiKongo

Een paar woorden Sranan

Sranan	Engels
frede	afraid
musu	must
tompu	stump
waka	walk
noso	nose
lasi	loss

Taalverandering en taalcontact

Historische taalkunde

- De studie van taalverandering
- Wetenschap en taalverandering
- Modellen van taalverandering
- De comparatieve methode
- Stervende talen

Taalcontact

- Pidgins en creooltalen
- Sranan Tongo
- Ontleningen**

Leenwoorden uit het Nederlands

- ▶ Indonesisch: senang, soebat
- ▶ Italiaans: pasta, piano, parlando
- ▶ Russisch: karwats, knoet, doerak, pierewaaien, apparatsjik
- ▶ Spaans: cargo, casco, passaat, indigo, tilde
- ▶ Jiddisch: kloffie
- ▶ Engels: sjofel, afnokken
- ▶ Zweeds: knäckebröd
- ▶ Frans: affijn
- ▶ Duits: aha-Erlebnis
- ▶ Arabisch: algebra, atlas, bazar, benzine, koffie,